

Tatjana Šarić, *U vrtlogu komunizma: Mladi Hrvatske 1945.-1954.* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2017), 541 str.

Na preko 540 stranica opremljenih brojnim ilustracijama s 20 stranica kolor fotografija kolegica Tatjana Šarić donosi nam vrijednu sliku socijalističkog društva u izgradnji, sve gledano kroz prizmu onog najdinamičnijeg u svakom društvu, a to su mladi. Knjiga je nastala kao prerađena i proširena disertacija koju je Šarić obranila na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2011. godine, a pruža nam priliku da kroz tekst i sliku ispratimo prvih deset godina socijalističke izgradnje prema klasičnom istočnom modelu. Knjiga je dobro opremljena popisom kratica, popisom izvora i literature, kao i uvijek korisnim kazalom osobnih imena i geografskih pojmova.

Kao što sama autorica u uvodu kaže, knjiga je podijeljena na dva dijela. U prvom poglavlju *Omladinske organizacije Hrvatske pod patronatom Komunističke partije* bavi se osnivanjem, strukturom, organizacijom, članstvom, političkim programom i ciljevima rada Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), nastalog 1919. godine, kao i Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) osnovanog 1942. godine upravo od strane SKOJ-a i Komunističke partije Jugoslavije (KPJ).

Na početku nam je dan kratak pregled djelovanja komunističkih omladinskih organizacija od 1918. godine, uključujući i rad omladinskih organizacija u periodu Drugog svjetskog rata, a nakon toga obrađen je i međudodnos između Komunističke partije Hrvatske/Saveza komunista Hrvatske (KPH/SKH) i SKOJ-a kao zatvorenih i u neku ruku elitnih organizacija, te USAOJ-a, odnosno Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske (USAOH). Potonjima prethodne dvije organizacije posve upravljaju, te je njihova politika zapravo politika Komunističke partije, premda se u Statutu iste tvrdi da je Narodna omladina Jugoslavije (NOJ), što je bio naziv USAOJ od 1946. godine, samostalna i demokratska organizacija.

Proces fuzioniranja SKOJ-a i NOJ-a ubrzat će tek pritisak nastao nakon Rezolucije Informbiroa. U knjizi su opisane okolnosti zbog kojih je došlo do spajanja tih dvaju organizacija i prikazane različite reakcije članstva dviju organizacija na ujedinjenje. Pred kraj te velike cjeline autorica i statistički prati kretanje članstva Narodne omladine Hrvatske (NOH), deprofesionalizaciju njegovih voditelja, kao i njihov nacionalni i socijalni sastav, kao i sastav prema razini obrazovanja. Na posljertku obrađena je i suradnja omladinskih organizacija s istim takvim organizacijama u inozemstvu te postepeno hlađenje prijateljskih i bliskih odnosa pod utjecajem Moskve nakon 1948. godine.

U drugom, opsežnijem dijelu knjige, pod naslovom *Mladi Hrvatske u suočavanju s izazovima epohe* obrađeni su procesi koji se odvijaju u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata, a u koje su mladi kao nositelji i sudionici političkih procesa, kroz političke organizacije, dobrim dijelom uključeni.

Pod naslovom *U obračunu s narodnim i klasnim neprijateljem* nalazi se poglavlje u kojem je obrađen odnos omladinskih organizacija s političkom oporbom, odnosno svim onim organizacijama koje je partija vidjela kao prijetnju i konkurenciju, pri čemu se naravno izdvaja odnos prema Katoličkoj crkvi kao jedinoj preostaloj autonomnoj instituciji nakon eliminiranja i transformiranja građanskih stranaka. U svjetlu takvog odnosa, zanimljiva je informacija da je definitivna zabrana vjeronauka u školama uslijedila tek 1. veljače 1952. godine. Treba naglasiti kako čitavo poglavlje obiluje iznimno životnim fragmentima preuzetim iz izvora, od dijelova izvještaja Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske (RK SSOH) s terena, gdje se opisuje kako se u selima u okolici Đakova u crkvama razdvajalo djevojke na poštene (one koje se pridržavaju crkvenog nauka) i nepoštene (one koje su imale vanbračnu djecu i one koje su išle na radne akcije), primjer svećenika koji je u Čakovcu organizirao grupu mladih križara-pionira, grafit u muškoj gimnaziji u Splitu “SKOJ – savez koza, ovaca i jaraca” i sl.

Ideološko usmjeravanje, naobrazba i omladinske organizacije naslov je poglavlja u kojem se autorica bavi kulturno-prosvjetnim radom omladinskih organizacija na opismenjivanju stanovništva, obrazovnim tečajevima, knjižnicama, čitaonicama i domovima kulture čiji broj izrazito raste u poslijeratnom periodu. Opsežno i detaljno s velikim brojem statističkih podataka i citata preuzetih iz izvještaja obrađeno je djelovanje omladine u školama, đачkim domovima, na sveučilištu, a svoje su poglavlje dobili i pioniri, kroz koje je jugoslavenska vlast željela postići ideologizaciju i socijalistički odgoj omladine, a za čiji ustroj i rad su bili zaduženi upravo NOJ i NOH, čiji je sastavni dio bio i Savez pionira Jugoslavije.

Poglavljem su obuhvaćene i omladinske aktivnosti kao što je trčanje štafete na Dan mladosti, predvojnička obuka i rad Narodne tehnike (kao zanimljivost, moram primijetiti da Narodna tehnika postoji i dan danas kao Hrvatska zajednica tehničke kulture).

Omladinske radne akcije naslov je koji ne treba puno pojašnjavati. Nakon rata na području Hrvatske ratne štete bile su goleme. Velik broj stambenih i gospodarskih zgrada je uništen, a svega je 16% pruga bilo sposobno za promet. Rad na obnovi započeo je već 1945. godine formiranjem 183 radne brigade s 300.000 omladinaca. Naravno, pored omladinaca u obnovi su sudjelovali i brojni zatvorenici (preko 50.000) kao i ratni zarobljenici (preko 100.000 njemačkih zarobljenika), ali i ostali slojevi stanovništva. Velike omladinske radne akcije organizirane su već od 1946. godine. Zanimljivo je kako se od velikih saveznih radnih akcija odustalo već do 1953., zbog neisplativosti, ali se zbog političkog i promidžbenog efekta s njihovom organizacijom nastavilo sve do 1980-ih.

Godina 1948. – Informbiro, odjeci, reakcije i posljedice među mladima obrađuje veliki lom nastao između komunističkih zemalja i Jugoslavije nakon donošenja Rezolucije Informbiroa i reakcije omladine na novonastale odnose, kao i obračun sa manjinom u NOH, koja je na početku prihvatila i izjasnila se za Rezoluciju. Ne treba reći da su u mnogo slučajeva čak i “navodni” informbiroovci bili izbačeni iz organizacija NOH, bojkotirani i prezreni od svojih kolega. Moram ovdje citirati: »u školama je kao ibeovsko djelovanje tumačeno i bježanje učenika s nastave«. Taj događaj, koji je znatno utjecao na buduću izgled jugoslavenskog društva, obrađen je u šest cjelina koje se bave ulogom mladih o odnosu na sukob s Informbirom, djelovanjem navodnih informbiroovaca, situacijom u školama, situacijom na fakultetima, ideološko-političkim radom s mladima kao mjerom za suzbijanje utjecaja Informbiroa, te na posljetku postupkom s osuđenim ibeovcima.

Na posljetku, kroz poglavlja *Kolektivizacija i mladi na selu* i *Industrijalizacija i mladi radnici* autorica opisuje ubranu industrijalizaciju i kolektivizaciju, koje se nastavljaju još neko vrijeme nakon razlaza sa Staljinom, na neki način kao dokaz pravovjernosti jugoslavenskoga komunističkog vodstva i sustava. Posljednje poglavlje *Transformacija 1950-ih* više se bazira na uspostavi “samoupravnog socijalizma” i začetima relativne liberalizacije u jugoslavenskom i hrvatskom društvu.

Ne mogu ne spomenuti kako je kroz ilustracije sjajno prikazana sva ironija razdoblja, postojani razvoj kulta ličnosti, kao i polet prvih godina socijalizma, kada se doista mladoj generaciji moglo činiti da granice ne postoje. Propagandni plakati i slogani svemu su tomu pridonijeli. Preporučam fotografiju Proslave Dana dječje radosti s Djedom Mrazom i dječakom koji prima poklon, kao i teškog ronioca koji nosi štafetu povodom Dana mladosti u Splitu 1953. godine. Treba imati na umu da ono što nam je danas smiješno i izaziva podsmjeh, prije 60 godina moglo je simbolizirati moć i uspjeh.

Knjiga je vrijedan doprinos istraživanju perioda neposredno nakon Drugog svjetskog rata na ovim prostorima. Na jednom mjestu, marljivim radom, sabran je i obrađen neobično velik broj tema i aspekata na koje je omladina utjecala u razvoju poslijeratnog društva.

Hrvoje Baričević